

BEHEREN DOE JE SAMEN

Nieuwe aanpak agrarisch natuurbeheer

‘Agrarische collectieven’: het begrip rikt naar de oude dagen van het Sovjet-tijdperk. Toch vormt het de spil van het splinternieuwe agrarische natuurbeheer zoals dat er vanaf 1 januari uitziet. Over de voors en tegens van de nieuwe aanpak en de rol van de jager.

Foto: Robert-Jan Asselbergs

Tekst Oswin Schneeweisz

Het agrarisch natuurbeheer is dood, lang leve het agrarisch natuurbeheer. Ondanks alle veranderingen, aanpassingen en modernisering die het natuurbeheer op agrarisch land in ons land de afgelopen dertig jaar heeft ondergaan was het ten dode opgeschreven. Het leverde te weinig op, was te duur en ondanks alle goede bedoelingen bleek het niet in staat het proces van vershraling en verarming van ons cultuurlandschap te stoppen.

Efficiënter

‘Het rapport van de Raad van de Leefomgeving uit 2012 was duidelijk: het moest beter en efficiënter’, zegt Walter Kooy, projectdirecteur van de Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer (een organisatie die de toekomstige collectieven in het land gaat ondersteunen). Kooy: ‘Het agrarisch natuurbeheer zal er heel anders uit gaan zien. Het oude systeem was veel te ingewikkeld en er waren geen heldere doelen. In de oude bureaucratische aanpak bleef 42 cent van elke euro in het systeem hangen. Nu is dat teruggebracht tot 15 cent. In totaal is er 60 miljoen euro beheergeld beschikbaar, wat door de provincies verdeeld wordt onder de collectieven op basis van ingediende voorstellen. Zo gaan we efficiënter en doelmatiger werken. We gaan van start met veertig collectieven en met die collectieven doet de overheid (provincie) direct zaken.’

WBE-model

De systematiek lijkt op die van het WBE-model uit de jachtwereld. De collectieven, die zijn opgericht door de bestaande natuurverenigingen, bestaan idealiter uit boeren en andere grondgebruikers die zelf landbouwgrond of landgoederen beheren. Kooy: ‘Op deze wijze kunnen we komen tot specifiek agrarisch natuurbeheer op gebiedsniveau. De collectieven stellen gebiedsaanvragen op en geven aan welke doelen ze willen realiseren, welke activiteiten ze daartoe willen uitvoeren en tegen welke kosten. De provincies hebben de eerste aanvragen inmiddels beoordeeld en aan alle 40 collectieven een beschikking afgegeven op grond waarvan ze in 2016 met beheer kunnen starten.’ Daarin schuilt volgens

Agrarisch natuurbeheer: wat is dat?

In Nederland zijn er twee grote subsidieregelingen die als doel hebben om de natuur in het buitengebied in stand te houden en te verbeteren:

- De subsidieregeling natuurbeheer (SN) is een regeling die kan worden aangevraagd door eigenaren van natuurgebieden, zowel particulieren als organisaties. Vrijwel alle heidevelden, bossen, moerassen, hakhout, rietlanden, stuifzanden of trilvenen vallen hieronder. Dat geldt ook voor graslanden en akkers met een natuurbestemming. Per hectare krijgen eigenaren een jaarlijkse bijdrage (van enkele tientjes tot meer dan 1000 euro voor zeer bewerkelijke natuur). Er moet worden voldaan aan beheerwaarden om hiervoor in aanmerking te komen. Ook moeten terreinen worden opengesteld voor publiek en is een kwaliteitstoets noodzakelijk.
- De subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) geldt voor gronden die als agrarische gronden worden geëxploiteerd. Dat zijn akkers, graslanden, houtwallen, poelen, hagen en heggen, oevers van sloten, etc. Maar het kan ook gaan om latere maaidata voor weidevogels of inundatie van grasland. Ook hier wordt met monitoring gekeken hoe effectief deze

Foto: Meijco van Velzen

subsidierегeling is. De subsidie compenseert de gederfde inkomsten door het extensiveren van het beheer. De provincies hebben gebieden aangewezen waar deze subsidie kan worden aangevraagd en het meest effectief is. Subsidies lopen uiteen van ca. 50 - 2000 euro per hectare per jaar. Om de effectiviteit van agrarisch natuurbeheer te vergroten kunnen geen individuele aanvragen meer worden gedaan, maar lopen alle aanvragen via collectieven. Er zijn landelijk 40 collectieven die hiervoor een plan moeten indienen. Dat wordt beoordeeld op effectiviteit. Na goedkeuring door de provincie kunnen boeren aan de slag.

sommigen een zwakke schakel, aangezien sommige provincies niet de ecologische vakkennis in huis zouden hebben om over dergelijke plannen te oordelen.

Het oude systeem was veel te ingewikkeld en er waren geen heldere doelen

EU-verband

Boeren die zich bezighouden met agrarisch natuurbeheer, zoals weidevogels of akkerranden, kwamen tot dusverre individueel in aanmerking voor subsidies. Dat geld is voor een groot deel afkomstig uit het Plattelandsontwikkelingsprogramma van het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de Europese Unie. Nederlandse regelingen moeten meer gaan voldoen aan deze Europese richtlijnen. Het nieuwe beleid is dan ook vooral gericht op de instandhouding van soorten waarvoor Nederland in EU-verband (Natura2000) verplichtingen heeft en dan hebben we het over zoogdieren, reptielen, vlinders en vogels. Het zijn soorten waarvan wordt verondersteld dat agrarisch natuurbeheer een positieve bijdrage kan leveren aan de instandhouding van de populaties. Populaties die behalve in grasland ook voorkomen in sloten, poelen, akkers en houtwallen. Om er maar een paar te noemen: kamsalamander, waterspitsmuis, korenwolf, oranjepijp, geelgors en patrijs.

Collectief

Vanaf 1 januari kunnen boeren niet langer individueel subsidies aanvragen voor het maken van een akkerrand of overhoekje. Dat kan alleen nog via tussenkomst van het collectief. Het idee is dat agrarisch natuurbeheer vooral daar wordt toegepast waar

Foto: Meijco van Velzen

het kansrijk is (de zogenaamde kerngebieden), zodat het rendement toeneemt (al lijkt dit niet gebaseerd op een landelijke systematiek). De angst dat weinig boeren zich geroepen voelen om vrijwillig toe te treden tot een collectief is ongegrond, aldus Kooy. 'Je ziet juist dat boeren graag mee willen werken aan een regeling die het voor hen simpeler maakt. De meeste boeren beseffen heel goed dat agrarisch natuurbeheer nu eenmaal bij het moderne boerenvak hoort en dat er ook wat mee te verdienen valt. Natuurlijk is er altijd discussie, onder meer over de tarieven die ze voor hun beheeractiviteiten krijgen. De beheervergoeding mag namelijk van de EU niet meer zijn dan een vergoeding van de kosten en gederfde inkomsten. En over de hoogte daarvan kun je aardig van mening verschillen. Ook zijn er boeren die vroeger subsidie kregen, maar nu buiten de boot vallen omdat ze niet in een van de kerngebieden werken.'

'Toen we in Limburg met het plan voor de korenwolf begonnen hoorde je eerst vooral negatieve geluiden', zegt Ger van Hout, regiomanager van de Jagersvereniging. 'Maar toen de boeren zagen dat er een reële vergoeding tegenover stond kwam er

maken heeft met het welzijn van de veldleeuwier of de hazelmuis, maar meer met geldstromen. Daarmee is het dus eigenlijk een voortzetting van het oude systeem. Ik geloof er ook niets van dat die collectieven straks divers van karakter zullen zijn en dat daar, op een paar uitzonderingen na, allerlei verschillende natuurbeschermers en mensen met passie voor natuur in zitten: het zijn gewoon clubjes landbouwbestuurders die geld mogen verdelen als een soort mini-DLG (Dienst Landelijk Gebied). De bureaucratie is niet verminderd, maar verschoven van de DLG naar de collectieven. Ook zie ik, zoals in Duitsland bijvoorbeeld wel het geval is, nog weinig toenadering tussen agrariërs en natuurbeschermers.'

Kooy: 'Die ontwikkeling is in Duitsland inderdaad een stuk verder. Wat mij betreft wordt 2016 dan ook het jaar waarin de band tussen collectieven en natuurbeschermingsorganisaties wordt versterkt.'

De band tussen collectieven en natuurbeschermingsorganisaties moet worden versterkt

Foto: Henk Tiesinga

Jager

De vraag is wat de jager voor rol kan spelen bij deze nieuwe aanpak van agrarisch natuurbeheer. In Limburg is men vanuit de jagers al druk doende om tot een samenwerking met de collectieven te komen. Ger van Hout: 'Via de

Sinds 1 januari kunnen boeren niet langer individueel subsidie aanvragen voor het aanleggen van bijvoorbeeld een akkerrand

veel meer animo. Dus als je de boeren serieus neemt als ondernemers die hun toko financieel draaiende moeten houden, komt het wel goed.' Kooy: 'Over het algemeen zie ik enthousiaste reacties en ook nieuwe initiatieven ontstaan. Zo heeft men in Brabant en Zeeland een eigen uitvoeringsorganisatie opgezet onder de naam ZEBRA, waar het Brabants Landschap actief bij betrokken is. En in Limburg is men zelfs gekomen tot een provincie-brede organisatie waarin alle afzonderlijke collectieven vertegenwoordigd zijn: *Natuurrijk Limburg*.'

Kritiek

Toch is er ook kritiek op het systeem. 'Ik ben er in elk geval niet van overtuigd dat de collectieven het verschil gaan maken', zegt Ben Koks, oprichter van de Werkgroep Grauwe Kiekendief in Oost-Groningen. Koks: 'Ik ben bang dat de intrinsieke motivatie van de mensen die in de besturen zitten weinig te

Foto: Lonneke Wiggers

Foto: SBNL

Foto: Lonneke Wiggers

FBE hebben wij overleg gehad en wij gaan binnenkort op verzoek van het collectief starten met predatorbeheerplannen op gebiedsplan-niveau, want zonder het terugdringen van de predatie zijn de gebiedsplannen veel minder effectief. De bedoeling is dat we met een of meerdere WBE's, afhankelijk van de omvang van het gebied, een hoofdstuk in het gebiedsplan opnemen dat gaat over het reguleren van predatoren. Hier zie je eigenlijk een heel logische rol voor de jagers weggelegd in het nieuwe agrarisch natuurbeheer. Verder kunnen jagers zich bezig houden met informatie verzamelen en het onderhoud van kleine landschapselementen of aanleggen van wildakkers. We zijn een organisatie met heel veel kennis van wat er in het veld leeft. Met die kennis kunnen we een waardevolle bijdrage leveren aan het agrarisch natuurbeheer.'

Kerngebieden

Kwam het vroeger nogal eens voor dat allerlei projecten werden uitgerold in gebieden waar de betreffende soorten nauwelijks voorkwamen of weinig overlevingskansen hadden, in de nieuwe aanpak moet dat anders gaan. Men gaat werken met kerngebieden: gebieden waar de ecologische voorwaarden zo zijn dat er ook daadwerkelijk voor specifieke soorten resultaat geboekt kan worden. Van Hout: 'We hebben in Limburg met de korenwolf gezien dat die aanpak werkt. In het Faunabeheerplan hebben we bufferzones rondom enkele korenwolfgebieden getrokken. En vooral binnen die kerngebieden en buffers wordt de vos met de lichtbak gecoördineerd bejaagd. Dan zie je na een aantal jaren in de kerngebieden de stand van de korenwolf langzaam maar gestaag toenemen.'

Haastwerk

'Op zich is er niets mis met kerngebieden', zegt Ben Koks. 'Maar als je eens goed kijkt wat er allemaal als kerngebied is aangewezen heb ik zo mijn vraagtekens. In Zuid-Holland is zo'n beetje elke akker tot kerngebied verklaard. In Friesland is zelfs niet één kerngebied in kansrijke akkerbouwgebieden aangewezen. Het lijkt volstrekt willekeurig. Het is overduidelijk met veel haastwerk op de tekentafel gemaakt. Er komen plotseling bizarre gebieden als kerngebied naar voren: delen van Flevoland en bij het Wieringermeer. Allemaal gebieden waar echt niets gaat gebeuren. Hoe dat kan? Ik denk dat er bij het proces veel te weinig

Voor jagers is een logische rol weggelegd in het nieuwe agrarische natuurbeheer, zoals onderhoud van kleine landschapselementen

Succesvol agrarisch natuurbeheer bestaat bij de gratie van goede samenwerking met boeren en lokale deskundigen

gebruik is gemaakt van aanwezige kennis en ervaring op lokaal gebied en aan natuur gelieerde clubs.'

Patrijzenproject

Koks vervolgt: 'In de jaren zeventig had je het patrijzenproject, geïnitieerd door de KNJV en SBNL. Dat was eigenlijk een van de eerste voorbeelden van agrarisch natuurbeheer in akkerbouwgebieden in Nederland. Dat werkte goed omdat de mensen elkaar kenden, elkaar vertrouwden, gedreven werden door hun passie en elkaar iets gunden. Wat rond de keukentafel bedacht werd, werd in het veld (onder regie van Dienst Landelijk Gebied) uitgevoerd: bijvoorbeeld de aanleg van akkerranden. Nu wordt alles opgetuigd in een bureaucratisch stelsel waar het binnen de kortste keren alleen nog om vergaderingen en accountantsverklaringen gaat. Wat ontbreekt is de juiste spirit en het geloof in eigen kunnen.'

Grauwe kiekendief

'Dat het kan hebben we met de grauwe kiekendief bewezen', vervolgt Koks. 'Overall in Europa worden we geprezen om wat we in Groningen hebben bereikt. Onze aanpak, onder meer de aanleg van tien meter brede akkerranden, is zelfs overgenomen

door veel andere landen. Dat leert ons dat succesvol agrarisch natuurbeheer bestaat bij de gratie van een goede samenwerking met boeren en lokale deskundigen. Het leert ons dat kennis uit de regio van de mensen die met de voeten in de klei staan enorm belangrijk is. Dat is iets anders dan je heil zoeken bij, met alle respect, de modellen- en tabellenjongens van een duur onderzoeksbureau. Er is bij de collectieven tot nog toe veel te weinig gedaan om zelf de kennis te ontwikkelen en hoe het met monitoring en controle moet is ook nog niet helder. Dat wordt eveneens op het matje van de collectieven gelegd. Ik denk dat er nog heel wat water door de sloot moet voordat het nieuwe agrarische natuurbeheer een succes genoemd kan worden.'

Voor jagers is een heel logische rol weggelegd in het nieuwe agrarisch natuurbeheer

Foto: SBNL

Naast onder andere onderhoud van singels kunnen jagers een bijdrage leveren aan agrarisch natuurbeheer door middel van predatorbeheer

De rol van jagers in het natuurbeheer

Behalve de Agrarische collectieven zijn er meer grondeigenaren en beheerders actief in het agrarisch gebied zoals SBNL, provinciale landschappen, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, particuliere landgoederen, Friese Bond van Vogelwachten, maar ook vogelwerkgroepen, lokale knotgroepen en natuurlijk de jagers zelf. Jagers kunnen prima bijdragen aan het agrarisch natuurbeheer bij boeren, landgoederen of andere natuur-

beschermers. Aanleg van singels, beheren van hakhout, schonen van poelen, aanleg van bloemrijke akkerranden, maar ook nestbescherming, predatorbeheer bij weidevogels, monitoring van patrijzenprojecten of geven van advies. Samenwerken van jagers met alle grondeigenaren en beheerders maakt agrarisch natuurbeheer nog kansrijker en vergroot ook het begrip voor de jagers.

Meer info: www.portaalnatuurenlanschap.nl

Foto: Meijco van Velzen